

ДЕЯКІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ТА АЛГОРИТМИ СЛІДЧИХ ДІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ДІТОВБИВСТВ

Саїнчин С.О., здобувач

Класичний приватний університет

Криміналістичні проблеми розслідування дітовбивств у вітчизняній літературі не розглядалися з 60-х років минулого століття. У зв'язку з ростом цього виду вбивств в Україні, доцільно звернутися до дослідження цієї проблематики.

Ключові слова: умисне вбивство, розслідування, слідчі ситуації, алгоритм слідчих дій.

Саїнчин С.А. НЕКОТОРЫЕ СЛЕДСТВЕННЫЕ СИТУАЦИИ И АЛГОРИТМЫ СЛЕДСТВЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ ДЕТОУБИЙСТВ / Классический приватный университет, Украина

Криминалистические проблемы расследования детоубийств в отечественной литературе не рассматривались с 60-х годов прошлого столетия. В связи с ростом этого опасного вида убийств в Украине, полагаем целесообразным возобновить исследование данной проблематики.

Ключевые слова: умышленное убийство, расследование, следственные ситуации, алгоритм следственных действий.

Sainchin S.O. ABOUT DEVELOPING A SEPARATE CRIMINALISTIC METHODS OF INFANTICIDE INVESTIGATION / Classic private university, Ukraine

The main objective of the investigation is the regulation mechanism, the creation and maintenance of purposeful work conditions for solving crimes. The organization of investigation includes:

- a) Development of an agreed action plan of law enforcement agencies;
- b) Good communication of investigator, operational workers, professionals, officials, services, and law enforcement units,
- c) Qualified management investigative team providing;
- d) Regular information exchange;
- e) Coordinating and harmonizing the actions of participants of criminal activity investigate episodes and in respect of each defendant;
- f) Timely development investigation plans, making them appropriate adjustments at each stage of the investigation and monitoring its implementation.

Organization of investigation can occur at different levels:

- 1) as a system of measures by which the proper functioning of the system of investigation is ensured and its individual components; management;
- 2) as a system of measures that provide focused and coordinated activities on the basis of information processing with forward and reverse channels called communication and decision- making; methodical;
- 3) as a system of measures to ensure the use of effective methods of disclosure of certain specific offenses or criminal activities and all its episodes; tactical;
- 4) as a system of measures to ensure the effective use of tactics and rules for the preparation, conduct and fixing some investigations and tactical operations.

In this work are noticed some peculiarities and the content of legal regulations, that regulate the order of institute criminal proceedings for the organization. There is noticed a number of essential shortcomings in the structure of the new Criminal Code, 2001 in the series of the articles about the murder in the first degree and other acts of criminals that are aimed at the deprivation of the human life.

Conformities of criminalistics description elements forming of serial murders are determined. The elements list of these descriptions with the selection of conformities of forming and correlative links, that are specified taking into consideration the investigation of murders with the signs of rangeability is brought.

Key words: private criminalistic methods, organization of management, information and organizational tasks in the investigation of infanticide.

У Конституції України, ст.3, проголошено – людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Кожна законслухняна людина має право вважати, що з метою реалізації даної, мабуть, найважливішої конституційної норми, державою повинний бути вироблений визначений кримінально-правовий механізм, що захищає й охороняє життя і здоров'я людини від зазіхань, під страхом суворого покарання.

Розбудова правової держави в Україні висуває на перший план завдання створення ефективного механізму протидії злочинності. Лише ефективне та повне розкриття й розслідування злочинів, ужиття заходів з усунення причин та умов, що сприяють їхньому вчиненню, забезпечить реалізацію принципів законності та невідворотності кримінальної відповідальності й, одночасно, неухильне дотримання прав та законних інтересів особи. Звернутися до теми, винесеної в

заголовок цієї статті, нас спонукав незадовільний сучасний стан розкриття злочинів, у тому числі й найбільш небезпечних і резонансних, які посягають на життя та здоров'я людини, саме розкриття та розслідування умисних вбивств на початковому етапі.

В умовах криміналізації суспільства і якісних змін у характеристиці злочинності, актуальною стає проблема наукового забезпечення діяльності правоохоронних органів, обґрунтування заходів та засобів боротьби зі злочинністю, що використовуються на практиці.

Разом з тим, не зважаючи на регулярні відомчі та міжвідомчі обговорення, наявність у правоохоронних органах певної інструктивно-методичної літератури та відповідних нормативних документів із цього питання, проблема початкового етапу розкриття та розслідування злочинів залишається актуальною. В юридичній теорії також неодноразово підіймалося питання щодо необхідності серйозного вивчення методологічної (гносеологічної) сутності діяльності з розкриття та розслідування злочинів для її раціоналізації й підвищення ефективності, розширення та поглиблення пізнавальної можливості.

Тому, з метою подальшої оптимізації цього процесу, трохи виходячи за формат наукової статті, ми спробували алгоритмізувати викладення матеріалу з тим, аби наблизити його до сприйняття практичних працівників.

Почнемо з теоретичних концепцій цього питання.

У широкому сенсі слова дітовбивством може бути визнане навмисне чи необережне позбавлення життя дитини різного віку і будь-якою особою. Однак, у кримінальному праві цей термін слід розуміти в більш вузькому значенні, а саме: навмисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів чи зразу ж після них (ст.117 КК України). Таке розуміння терміна «дітовбивство» у кримінальному праві і судовій медицині є загальноновизнаним, і саме в цьому значенні він вживається в роботі.

Саме поняття “вбивство” нерозривно зв'язане з життям і смертю людини, тому без з'ясування змісту поняття життя і смерті не можна говорити і про визначення вбивства [1, 97]. Досить важливою є можливість достовірного визначення початку і кінця життя, тому що від цього, в ряді випадків залежить правильність розмежування різних видів злочинів (наприклад, дітовбивство і кримінальний аборт), а також злочинного і незлочинного. Наприклад, констатація смерті й взяття органів у донора.

Встановлення початку та кінця життя людини входить у компетенцію медичної науки. Питання це досить складне, тому що і народження, і смерть становлять собою не одномиттєві акти, а визначені процеси [2, 48]. Значення встановлення точного моменту народження і смерті носить не тільки медичний характер, але і правовий, через те, що із зазначеними моментами пов'язано багато правових наслідків, враховуючи і кримінально-правові.

Вивчені нами більш 40 кримінальних справ про дітовбивства за період з 2005 року дотепер, дали можливість припустити, що вихідна слідчо-оперативна ситуація у розглянутій категорії справ на початковий момент перевірки інформації може виглядати таким чином:

Ситуація перша – існує повідомлення або заява про зникнення в жінки вагітності чи новонародженої дитини.

Повідомлення і заяви про зникнення в жінки вагітності чи немовляти, як правило, мають потребу в попередній перевірці.

Зникнення вагітності може пояснюватися тим, що жінці зроблено аборт у лікарняних умовах, чи немовля, яке зникло, передано матір'ю на виховання в будинок дитини і т.п. Якщо надійшли свідчення про зникнення в жінки вагітності, то необхідно з'ясувати, чи дійсно жінка була вагітна і який термін, які причини зникнення в неї вагітності (аборт, пологи). У тому випадку, коли в заяві чи повідомленні є відомості про зникнення дитини, слід установити:

- а) чи дійсно зникла новонароджена дитина, за яких обставин, і яка її доля;
- б) наскільки обґрунтовані припущення про імовірність насильницької смерті дитини.

Перевірку варто починати зі з'ясування й уточнення обставин, викладених у заяві.

При цьому необхідно одержати відповіді на такі питання:

- 1) про яку жінку повідомляє заявник;

- 2) що відомо заявнику про терміни вагітності цієї жінки;
- 3) що він знає про обставини пологів і місцезнаходження дитини;
- 4) хто, крім заявника, знає про викладення ним фактів.

Як встановлено, у кримінальних справах про дітовбивства, значна кількість заявників є анонімними, а повідомлення дуже короткими, тобто вказується лише жінка, яка, у зв'язку зі зникненням вагітності чи дитини, підозрюється в дітовбивстві. Анонімний заявник може бути встановлений органами міліції оперативним шляхом.

Ситуація друга – є слідчо-оперативна інформація про зникнення останніх місяців вагітності або новонародженої дитини в конкретної жінки.

У справах даної групи до первісних слідчих дій відносяться:

- 1) допит жінки, підозрюваної у вбивстві немовляти;
- 2) судово-медичний огляд підозрюваної;
- 3) обшук за місцем проживання підозрюваної й огляд передбаченого місця пологів і місця приховання трупа;
- 4) допит заявника й осіб, що знали про пологи й обставини зникнення немовляти.

Черговість проведення зазначених першопочаткових слідчих дій залежить від наявних у розпорядженні слідчого вихідних даних. На початку допиту жінки, підозрюваної у вбивстві немовляти, необхідно проаналізувати всі наявні матеріали, що як викривають, так і виправдовують її, продумати черговість питань, порядок пред'явлення наявних у слідчого доказів. При допиті підозрюваної необхідно з'ясувати обставини вагітності і пологів, а також питання про долю народженої дитини [3, 36]. Зазвичай жінка, стосовно якої є дані про можливе здійснення нею дітовбивства, у зв'язку зі зникненням ознак вагітності і відсутністю дитини:

А. Не визнає себе винною і дає одне з наступних пояснень:

- 1) заперечує факт вагітності і пологів;
- 2) визнає вагітність, але заперечує пологи, висуваючи версію про аборт;
- 3) визнає народження дитини, але висуває одну з версій, відповідно до якої:
 - дитина жива, але передана кому-небудь на виховання, підкинута і т.п.;
 - дитина народилася мертвою чи померла у результаті «стрімких» пологів або невдало забезпеченої власної допомоги при пологах;
 - дитина, хоча і народилася живою, але померла від ненадання їй своєчасної і необхідної допомоги через утрату жінкою свідомості під час пологів чи внаслідок своєї нежиттєздатності і т.п.

Б. Визнає себе винною у вбивстві і, як правило, повідомляє місцезнаходження трупа.

Відомі випадки, коли підозрювана, з метою ввести слідчого в оману, вказує йому не те місце, де нею дійсно захований труп. Тому доцільно відразу після згоди жінки показати місцезнаходження трупа дитини (якщо воно знаходиться де-небудь поза місцем проживання), докладно допитати її про те, у якому конкретно місці і за яких обставин був захований труп, що вона запам'ятала з прикмет навколо місця приховування трупа, хто крім неї знає про місцезнаходження трупа і т.п.

Якщо жінка стверджує, що знищила труп дитини, яка нібито народилася мертвою, то й у такому випадку необхідно оглянути це місце [4, 56].

Коли підозрювана, не приховуючи факту народження дитини живою, заявляє, що віддала її на виховання невідомій чи підкинула особі, слідчому потрібно докладно зафіксувати обставини, до яких дитина була підкинута чи віддана на виховання (дата, місце і т.п.), свідчення про людину, що взяла дитину на виховання (вік, зовнішність, одяг і т.п.), про одяг дитини (колір одягу дитини, ковдри, пелюшок; чи була ковдра байковою, ватяною, який був чепчик і т.п.).

Ситуація третя – до правоохоронних органів звернулася мати новонародженої дитини із заявою про смерть дитини, або мати з'явилася із покаяттям про дітовбивство.

Для встановлення провини велике значення мають першо-початкові слідчі дії і, зокрема, допит підозрюваної. Установлення провини дітовбивці, що визнала себе винною, зазвичай не становить труднощів. Складніше буває встановити, коли жінка її не визнає, висуваючи,

наприклад, версії про народження дитини мертвою чи про її смерть, що настала не у результаті її дій (бездіяльності), а за інших причин.

Обвинувачена нерідко висуває версію про те, що дитина народилася мертвою або померла сама незабаром після пологів; що вона не могла надати дитині допомоги, оскільки знепритомніла, і т.п. Походження ж тілесних ушкоджень на тілі немовляти мати іноді пояснює тим, що пологи застали її зненацька і дитина упала (так названі «стрімкі» пологи) або, що вона завдала їй тілесні ушкодження внаслідок самопомоги при пологах.

Версію про народження дитини мертвою, яка найчастіше висувається підозрюваною, зазвичай легко вдається перевірити за допомогою судово-медичної експертизи трупа.

Особливу складність становить перевірка версії обвинуваченої, коли жінка стверджує, що під час пологів вона знепритомніла і знаходилася у важкому стані, унаслідок чого не могла надати дитині своєчасну допомогу, і дитина померла від переохолодження тіла, або від того, що задихнулася, відразу ж після пологів, і та ін. Перевірити цю версію не завжди вдається за допомогою проведення судово-медичної експертизи. У судовій медицині не заперечують можливості настання в жінки несвідомого стану при позалікарняних пологах, що відбуваються без сторонньої допомоги, коли мають місце важкі пологи і велика втрата крові, хворобливий стан організму вагітної жінки тощо. Тому одним зі способів перевірки зазначеної версії є проведення судово-медичної експертизи підозрюваної, а також вивчення і порівняння слідчим усіх обставин, пов'язаних безпосередньо як з пологами так і післяпологовим періодом, а також стосовно періоду вагітності [5, 69].

Щоб довести про вину матері, необхідно з'ясувати й оцінити приблизно таке коло обставин:

- 1) чи готувалася мати до народження дитини, чи готувала вона «придане» для неї;
- 2) чи говорила вона кому-небудь про своє бажання чи небажання мати дитину;
- 3) чи приховувала вона і від кого свою вагітність, чи висловлювала бажання, щоб дитина народилася мертвою;
- 4) чи ставала на облік вагітних у жіночій консультації, чи користувалася декретною відпусткою;
- 5) чи зверталася для здійснення абортів до медичної установи, чи намагалася зробити його поза лікарнею;
- 6) чи відмовлялася від надання їй медичної допомоги під час пологів і чому пологи відбулися поза лікарнею;
- 7) хто був присутній при пологах і чи немає протиріччя між свідченнями обвинуваченої і цієї особи про обставини пологів, причини смерті дитини і т.д.;
- 8) чи ховала мати труп немовляти і чим це було зумовлено;
- 9) чи є протиріччя між свідченнями обвинуваченої і висновком судово-медичної експертизи про народження живої дитини і причини її смерті; якщо мати висуває версію про народження мертвої дитини, необхідно встановити й оцінити її відношення до цього факту (наприклад, чи була вона цим засмучена і т.д.);
- 10) хто був батьком дитини і як він ставився до її народження; чи знали про вагітність і пологи батьки, родичі жінки й інші особи.

З'ясування цих обставин у сукупності дає можливість встановити, чи носили дії чи бездіяльність матері характер вини і чи мала вона намір позбавити її життя.

Зібравши докази про всі обставини, пов'язані з діями (бездіяльністю) матері і наслідками, що настали – смертю дитини, слідчому необхідно їх ретельно проаналізувати й оцінити, щоб уникнути необґрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності. Слідчий повинен застерегти себе від переоцінки об'єктивної сторони на шкоду суб'єктивним ознакам. Це може призвести до так званого об'єктивного зобов'язання (наприклад, за наслідками – настання смерті дитини, в якій мати не була винною).

Ситуація четверта – виявлення трупа немовляти, особистість трупа, причина смерті не встановлена.

У випадках, коли підставою для порушення кримінальної справи послужило виявлення трупа немовляти, до першо-початкових слідчих дій відносяться:

- 1) огляд трупа немовляти і місця його виявлення;
- 2) судово-медична експертиза трупа.

Тактика слідчого огляду місця події й огляду трупа досить докладно описані в криміналістичній і спеціальній літературі. Тому ми вважаємо, що висвітлення тактичних особливостей огляду трупа немовляти є темою самостійного криміналістичного дослідження [6, 79].

Висновок: аналіз наукових і практичних досліджень у тематиці вбивств новонародженої дитини, автором розцінюються як недостатньо розроблені. Професори Аленін Ю.П., Бахін В.П., Коновалова В.О., Колмаков В.П., Саїнчин О.С., Шепітько В.Ю. і деякі інші автори підіймали проблему розкриття вбивств дитини в найбільш широкому аспекті.

Однак, проблемам розробки криміналістичної характеристики цього виду вбивств увага приділялася вкрай недостатня. Метою статті автором ставиться початок наукової розробки взаємодії слідчих і оперативно-розшукових дій щодо сумісних дій при розробці поняття “криміналістична характеристика вбивств”. Перші висновки щодо цієї проблеми спонукають нас надалі вести розробку цього напрямку діяльності в розробці приватної методики розкриття та розслідування вбивств новонародженої дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белкин Р.С. Курс криминалистики: в 3 т. / Р.С. Белкин. – М.: Юристъ, 1997. – Т.3. – 526 с.
2. Колмаков В.П. Значения для расследования точного установления способов совершения и сокрытия преступлений против жизни и здоровья граждан / В.П. Колмаков // Сборник научных трудов по судебной медицине и криминалистике, посвященный памяти заслуженного профессора Н.С. Боккариус. – Х.: Харьковский гос. мед. ин-т, 1956. – Вып. 5. – 245 с.
3. Колесниченко А.Н. Актуальные проблемы методики расследования преступлений / А.Н. Колесниченко // Вопросы государства и права. – М.: Юрид. лит., 1970. – Вып. 6. – С. 36-44.
4. Колесниченко А.Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений: текст лекций / А.Н. Колесниченко. – Х.: Юрид. ин-т, 1976. – 264 с.
5. Коновалова В.Е. Убийство: Искусство расследования: монография / В.Е. Коновалова. – Х.: Факт, 2001. – 311 с.
6. Саинчин А.С. Особенности расследования детоубийств: монография / А.С. Саинчин, Г.Д. Никитин. – Одеса: Юридична література, 2005. – 112 с.